

Actieprogramma Klimaat 2007 – 2011

Versie 22 oktober 2007

Inhoudsopgave

1.	Klimaatverandering	3
1.1	Aandacht voor klimaatverandering	3
1.2	Stand van zaken.....	3
2.	Het actieprogramma Klimaat	4
2.1	Ambities	4
2.2	Huidige inspanningen.....	5
2.3	Gecoördineerde inzet.....	5
2.4	Aanpak via vijf activiteitenlijnen	6
3	Uitvoering.....	8
3.1	Uitvoeringsprogramma 2007/2008	8
3.2	Middelen.....	10
3.3	Rapportage	11
	Bijlage 1: Gevolgen van klimaatverandering voor Noord-Holland.....	12
	Bijlage 2: Uitstoot van broeikasgassen en verdeling over sectoren.....	13
	Bijlage 3: Uitvoeringsprogramma 2007 – 2008 in één oogopslag.....	14

1. Klimaatverandering

1.1 Aandacht voor klimaatverandering

Het besef neemt toe dat klimaatverandering grote gevolgen kan hebben voor de mens. Hieraan is een extra impuls gegeven door de wereldtour van Al Gore met zijn film “An inconvenient truth.” Klimaatverandering heeft verschillende gevolgen zoals opwarming van de aarde, smeltende ijskappen en toenemende en intensievere neerslag. Uitschieters in neerslag en temperatuur worden extremer. Hierdoor kan overlast ontstaan, in de vorm van overstromingen, kustafslag en verzilting. Andere gevolgen zijn verandering in biodiversiteit en problemen met volksgezondheid door hittegolven. In bijlage 1 staat een overzicht van verwachte gevolgen van klimaatveranderingen.

Overheden moeten in hun beleidsontwikkeling rekening houden met deze veranderingen. Ze doen dat ook in toenemende mate en op alle verschillende niveaus. De aandacht wordt daarbij enerzijds gericht op vermindering van de uitstoot van broeikasgassen door overgang naar meer duurzame vormen van energie. Anderzijds gaat de aandacht ook uit naar maatregelen om met gevolgen van klimaatveranderingen om te gaan. Mondiaal worden afspraken gemaakt, onder andere in het Verdrag van Kyoto (1997) en in recentelijk gehouden klimaatconferenties. De Europese Unie heeft in het verlengde van het Kyoto-verdrag eigen doelstellingen geformuleerd. In het Groenboek Aanpassing aan Klimaatverandering geeft de EU aan welke (vooral ruimtelijke) aanpassingen nodig zijn tegen gevolgen van klimaatveranderingen. Ook op rijksniveau is voor klimaat een belangrijke plaats ingeruimd. Nederland wil de uitstoot van broeikasgassen verminderen met 30 % ten opzichte van het niveau in 1990. In het regeerakkoord en in het bijzonder de programma's Mooi Nederland en Schoon en Zuinig van het Ministerie van VROM is veel aandacht voor klimaat. Tenslotte zijn ook gemeenten, waterschappen en bedrijfsleven bezig met klimaatbeleid.

1.2 Stand van zaken

Menselijke handelingen leiden tot meer uitstoot van broeikasgassen (CO₂, N₂O, CH₄ en CFK's), waardoor het klimaat op langere termijn verandert. De totale uitstoot van alle broeikasgassen, omgerekend naar CO₂-equivalenten, was in Nederland in 2005 ongeveer 212 Megaton¹. Pas vanaf 2005 slaagt ons land er in om deze uitstoot te verminderen. Reductie van 30 % ten opzichte van het niveau van 1990 is dus nog ver weg.

Ook de provincie Noord-Holland wil een bijdrage leveren aan de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen. De Noord-Hollandse productie was ongeveer 35 Megaton CO₂-equivalenten in 2005. Een overzicht van de uitstoot van broeikasgassen en de verdeling over verschillende economische sectoren staat in bijlage 2.

Uit de cijfers over CO₂-uitstoot blijkt dat de aandacht voor vermindering van deze uitstoot breed gericht moet zijn: op alle bedrijfstakken en op particulieren. Ook de provinciale organisatie zelf moet hierbij worden meegenomen. Niet alleen hebben we hier als provincie de meeste invloed op; als overheidsorganisatie vervullen we ook een voorbeeldfunctie.

---

¹ Broeikasgassen hebben niet allemaal dezelfde invloed. CH₄ heeft bijvoorbeeld 23 maal zoveel invloed als CO₂. Om de vergelijkbaarheid te vergroten worden alle broeikasgassen omgerekend naar de invloed van CO₂. Dit wordt uitgedrukt in CO₂-equivalenten.

2. Het actieprogramma Klimaat

Er is veel aandacht voor klimaatbeleid. Alle overheden doen het nodige aan klimaat. De EU en het Rijk stellen doelen, bepalen normen en beïnvloeden het handelen van particulieren en bedrijven. Ook de provincie Noord-Holland wil bijdragen aan het oplossen van de problemen door klimaatverandering en doet daar nu ook al het nodige aan.

In § 2.1 staat wat de ambities zijn van de provincie in de klimaataanpak. Vervolgens wordt in § 2.2 beschreven wat de provincie op dit moment al doet. In § 2.3 staat welke extra inzet de provincie wil leveren, met welke aanpak.

2.1 Ambities

De provincie Noord-Holland wil werk maken van de klimaataanpak. Daarom is klimaat als apart onderwerp opgenomen in het collegeprogramma “Krachtig, in balans”, dat op 12 april 2007 door Provinciale Staten van Noord-Holland is vastgesteld.

De provincie Noord-Holland heeft de volgende ambities op klimaatgebied:

1. Leveren van een bijdrage aan het voorkómen van klimaatverandering door het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen;
2. Beschermen tegen en benutten van de gevolgen van klimaatverandering door op tijd aan te passen en op kansen in te spelen;
3. Bevorderen van breed gevoelde verantwoordelijkheid en samenwerken met anderen.

De realisatie van deze ambities is onderhevig aan de beperkte mogelijkheden die de provincie heeft voor een eigen klimaatbeleid. Zij kan de eigen zaken goed op orde brengen. De provincie kan bedrijven, particulieren en andere overheden echter alleen stimuleren om aan klimaat te werken. In de realisatie van de ambities moet daarom een gevarieerd beleid worden gevoerd.

Ad 1:

De provincie wil een klimaatneutrale organisatie worden. Er moet in 2011 zicht zijn op het realiseren van deze doelstelling en er zijn dan al forse stappen in die richting gezet. De provincie Noord-Holland wil daarnaast stimuleren dat andere overheden, bedrijfsleven en particulieren zich inzetten voor verlaging van de uitstoot van broeikasgassen.

Ad 2:

De provincie wil dat de inrichting van Noord-Holland klimaatbestendig wordt. Dat betekent dat er goed wordt omgegaan met de risico's die ontstaan door klimaatverandering. Maar ook dat de kansen, bijvoorbeeld voor recreatie en toerisme, worden benut. Klimaat krijgt in het beleid van de provincie op gebied van milieu, ruimtelijke ordening, water, natuur, economie en verkeer en vervoer een meer expliciete plaats.

De provincie Noord-Holland wil bevorderen dat andere overheden in Noord-Holland in hun beleidsontwikkeling rekening houden met de gevolgen van klimaatverandering.

Ad 3:

De provincie wil optimaal gebruik maken van aanwezige kennis en lopende initiatieven binnen en buiten de provincie, opdat de eigen middelen effectief en efficiënt worden ingezet. Er wordt verbinding gezocht met al lopende initiatieven in onze provincie, zoals die van de gemeente Amsterdam.

2.2 Huidige inspanningen

De provincie doet ook nu al veel aan klimaat. In het provinciale milieubeleid wordt volop ingezet op energiebesparing en ontwikkeling van duurzame energie. Noord-Holland loopt voorop als het gaat om plaatsing van windturbines. Er is een investeringsregeling Duurzame Energie. Met het CO₂-servicepunt geeft de provincie ondersteuning aan gemeenten om stappen te zetten naar klimaatneutrale organisaties. Met een aantal gemeenten zijn klimaatcontracten gesloten. Ook in de ontwikkeling en uitvoering van het provinciale verkeers- en vervoerplan houdt de provincie rekening met het klimaat. De provincie zet het voldoen aan Europese normen voor uitstoot van schadelijke stoffen, en daardoor ook het gebruik van duurzame brandstoffen, voorop bij de concessieverlening van het openbare busvervoer. Noord-Holland is gidsprovincie als het gaat om de toepassing van dynamische wegmarkering op provinciale wegen. Deze vorm van LED-verlichting wordt al op veertien tracés toegepast en levert daar energiebesparing op van 99 %. In de uitvoering van het waterbeleid is veel aandacht voor het vergroten van de veiligheid en vermindering van de risico's van overstroming. De provincie Noord-Holland verhoogt hiervoor in het kader van het Waterbeheer 21e eeuw de dijken en boezemkades en versterkt de zwakke plekken in de kust. In het ruimtelijke beleid is volop aandacht voor kwaliteit en daarmee voor duurzame ontwikkeling van woningbouw en bedrijventerreinen. Klimaat maakt daarvan deel uit. Een goed voorbeeld is de ontwikkeling van de "Stad van de Zon" in Heerhugowaard, waaraan de provincie heeft bijgedragen. De watertoets, en daarmee klimaat, speelt in de ruimtelijke inrichting al enkele jaren een belangrijke rol. Ook in het economisch beleid speelt klimaataanpak een rol. Bij de ontwikkeling van Agriport, waar 470 hectare (in de tijd oplopend tot 1.000 hectare) glastuinbouw wordt gerealiseerd, wordt CO₂ afgevangen en opgeslagen.

2.3 Gecoördineerde inzet

Het klimaatbeleid, in de vorm van het actieprogramma Klimaat, houdt in dat verbindingen worden gelegd tussen lopende activiteiten, waardoor ze elkaar versterken en er nog betere klimaatresultaten worden behaald. Aanhakend op bestaande activiteiten worden nieuwe initiatieven ontplooid, die aanvullend zijn op lopende activiteiten. Sommige activiteiten krijgen een extra impuls. Bijvoorbeeld: als voor uitvoering van het economisch beleid subsidieregelingen beschikbaar zijn, kan daar uit het actieprogramma klimaat iets bovenop worden gedaan, als hierdoor het klimaataspect beter tot zijn recht komt.

De coördinerend gedeputeerde voor klimaat draagt zorg voor de verbindingen tussen activiteiten die met klimaat te maken hebben en die vallen onder verantwoordelijkheid van andere gedeputeerden. Hij neemt initiatieven om de lopende activiteiten te versterken en waar nodig extra aandacht te vragen voor het onderwerp klimaat. Daarmee zorgt de coördinerend gedeputeerde ervoor dat klimaat in alle relevante beleidsvelden van de provincie de juiste plaats heeft.

2.4 Aanpak via vijf activiteitenlijnen

De huidige inspanningen kunnen worden geïntensiveerd of aangevuld met nieuwe activiteiten. In deze paragraaf staat hoe de provincie dit wil realiseren. Daarbij is gekozen voor een aanpak volgens vijf activiteitenlijnen.

Het onderscheid tussen de vijf lijnen is dat ze elk een eigen manier van aanpak kennen. De lijnen hebben betrekking op de mate van invloed van de provincie. Over de eigen organisatie en het eigen beleid heeft de provincie de meeste zeggenschap. Bij het stimuleren van innovaties en anderen aanzetten tot klimaatneutraal handelen speelt het stimuleren en overtuigen de belangrijkste rol. Bij het samenwerken ligt het initiatief vaker bij anderen.

De vijf lijnen worden hieronder globaal uitgewerkt. De concretisering wordt gemaakt in jaarlijkse uitvoeringsprogramma's, waarvan de aanzet voor 2007/2008 in hoofdstuk 3 staat.

Activiteitenlijn 1. Klimaatneutrale organisatie

De activiteiten in deze lijn zijn gericht op het realiseren van een klimaatneutrale provinciale organisatie. De meeste activiteiten die hierbinnen vallen zijn gericht op vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (ambitie 1). In eerste instantie gaat het om het ontwikkelen van ideeën die toepasbaar zijn. Daarna worden die ideeën uitgewerkt en daadwerkelijk geïmplementeerd; dit wordt geborgd.

Voorbeelden zijn klimaatneutrale huisvesting, duurzaam inkopen en duurzaam wagenpark.

Activiteitenlijn 2. Doorwerking klimaat in provinciaal beleid

De provincie Noord-Holland geeft positie aan klimaat als medesturend principe in het eigen beleid; dit geldt o.a. voor duurzame energie, ruimtelijke inrichting, water, verkeer en vervoer en landbouw en economie. Klimaat krijgt expliciete aandacht in dit beleid. Daarbij gaat het zowel om vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (ambitie 1) als om aanpassen aan en benutten van klimaatverandering (ambitie 2).

Hierbij kan worden gedacht aan een klimaattoets en doorwerking van klimaat in ruimtelijk beleid, waterbeleid en verkeers- en vervoerplan.

Activiteitenlijn 3. Stimuleren van innovatie

De provincie Noord-Holland creëert condities voor innovatieve aanpakken gericht op de klimaatveranderingen en ondersteunt deze aanpakken. Daarvoor ontwikkelt de provincie een stimulerend beleid, met stimuleringsmaatregelen en voorbeeldprojecten. Ook in dit geval kan het zowel gaan om aanpakken gericht op vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (ambitie 1) als op aanpassing aan of benutting van klimaatverandering (ambitie 2) en op bevorderen van breed gevoelde verantwoordelijkheid (ambitie 3).

Als voorbeelden van deze aanpak kunnen worden genoemd een stimuleringsregeling, een prijsvraag en kennisuitwisseling door gesprekken met innovatieve bedrijven en particulieren.

Activiteitenlijn 4. Stimuleren van anderen

De provincie Noord-Holland zet derden aan hun organisaties te ontwikkelen tot klimaatneutrale organisaties en aandacht te geven aan klimaat in hun beleid; de provincie participeert in gezamenlijke aanpakken op dit vlak. Daarom worden adviezen verstrekt en worden afspraken gemaakt. Dit moet er toe leiden dat in 2011 met de meeste andere overheden in Noord-Holland (gemeenten en/of regionale samenwerkingsverbanden en waterschappen) afspraken zijn gemaakt. Ook in deze lijn gaat het om verminderen van de uitstoot van broeikasgassen (ambitie 1), om aanpassen aan en benutten van klimaatverandering (ambitie 2) en ook het bevorderen van de breed gevoelde verantwoordelijkheid (ambitie 3).

Hierbij kan worden gedacht aan advisering, afspraken om klimaatneutraal te werken en het samenbrengen van verschillende partijen, waaronder Noord-Hollandse universiteiten en hogescholen, om door samenwerking en kennisuitwisseling tot verbeteringen te komen.

Activiteitenlijn 5. Samenwerken

De provincie Noord-Holland participeert in activiteiten van derden, zowel landelijk, interprovinciaal als lokaal. In dit geval gaat het vooral om samenwerking (ambitie 3).

Voorbeelden zijn samenwerking binnen het Adaptatieprogramma Ruimte en Klimaat², met de gemeente Amsterdam, en met andere gemeenten die sterk inzetten op klimaatbeleid. In dit kader past bijvoorbeeld het samen optrekken met gemeenten om het aantal vulpunten voor aardgas en duurzame brandstoffen te vergroten. De samenwerking beperkt zich niet tot andere overheden. De provincie wil ook de samenwerking op klimaatgebied met bedrijfsleven versterken. Dat kan door te participeren in projecten van het bedrijfsleven, bijvoorbeeld op het gebied van warmte/koude-opslag bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen en woonwijken, op het gebied van energie uit asfalt, energie- en klimaatneutrale glastuinbouw en omschakelingsprojecten van de energiebedrijven naar duurzame energie en naar energiebesparing.

---

² In het Adaptatieprogramma Ruimte en Klimaat werken Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen samen aan maatregelen die bescherming moeten bieden tegen gevolgen van klimaatverandering.

3 Uitvoering

In hoofdstuk 2 zijn de ambities, huidige inspanningen en inzet voor de komende jaren behandeld. In dit hoofdstuk wordt de uitwerking van deze inzet voor de periode 2007/2008 gegeven in de vorm van een aanzet van het uitvoeringsprogramma 2007/2008 (§ 3.1). Ook wordt aangegeven welke middelen daar bij horen (§ 3.2). Tenslotte wordt kort ingegaan op de rapportages over voortgang (§ 3.3).

3.1 *Uitvoeringsprogramma 2007/2008*

De aanzet uitvoeringsprogramma 2007/2008 is de eerste in een reeks uitvoeringsprogramma's. De uitvoeringsactiviteiten zijn ingedeeld naar de vijf eerder genoemde activiteitenlijnen. Deze worden voorafgegaan door algemene programma-activiteiten. In het uitvoeringsprogramma zijn tal van activiteiten niet opgenomen, die wel met klimaat te maken hebben. Dit betreffen weliswaar belangrijke activiteiten, die echter niet inhoudelijk door het actieprogramma worden beïnvloed of onder invloed van het actieprogramma voortgezet worden. In bijlage 3 staat de aanzet voor het uitvoeringsprogramma in tabelvorm gepresenteerd.

Algemene Programma-activiteiten

Deze activiteiten zijn nodig om de uitvoeringsorganisatie vorm te geven, bekendheid te geven aan de activiteiten van de provincie op klimaatgebied en de basis te leggen voor goede verantwoording aan Provinciale Staten over de voortgang. Het betreft de volgende activiteiten:

- **Inrichten van een programmaorganisatie:** er wordt een kleine programmaorganisatie opgezet, met medewerkers van de provincie Noord-Holland, om uitvoering te geven aan het actieprogramma klimaat; de programmaorganisatie moet in november 2007 volop aan de gang zijn; dit betreft een nieuwe activiteit;
- **Communicatie:** er wordt een communicatieplan gemaakt en een start gemaakt met uitvoering van communicatieactiviteiten; Hiervoor zijn € 75.000 aan middelen nodig (voor een periode van vier jaar), waarvan €20.000 beschikbaar is in 2007; dit betreft een nieuwe activiteit;
- **Nulmeting:** de huidige situatie wordt in kaart gebracht wat betreft de uitstoot van broeikasgassen (klimaatscan) en wat betreft risico's ten gevolge van klimaatveranderingen (klimaatatlas); deze nulmeting moet in maart 2008 gereed zijn; er zijn €40.000 aan middelen beschikbaar in 2007; het betreft een nieuwe activiteit;
- **Monitoring en rapportagesysteem:** de huidige activiteiten worden in kaart gebracht en in één overzicht geplaatst en er wordt een systeem van voortgangmeting ontwikkeld; het overzicht is gereed in december 2007, het systeem van voortgangmeting in voorjaar 2008; het betreft een nieuwe activiteit;
- **Beleidsanalyse:** op basis van rollen van provincie en anderen, de nulmeting en het overzicht van lopende activiteiten wordt nauwkeurig in beeld gebracht waar aangrijpingspunten liggen voor provinciaal handelen inzake klimaataanpak; dit betreft een nieuwe activiteit.

Activiteitenlijn 1: Klimaatneutrale organisatie

- **Verduurzaming provinciaal wagenpark:** in 2007 wordt het provinciale wagenpark aanbesteed, in 2008 / 2009 wordt het wagenpark vervangen; hierbij is overgang naar duurzame brandstoffen een essentieel onderdeel: het betreft een lopende activiteit;
- **Duurzaam inkopen:** het inkoopbeleid wordt op duurzame leest geschoeid; het beleid wordt in januari 2008 vastgesteld, waarna dit beleid wordt uitgevoerd: het betreft een nieuwe activiteit;
- **Duurzaamheid in personeelsbeleid:** in de voorstellen voor nieuw personeelsbeleid wordt duurzaamheid één van de pijlers; dit houdt o.a. in dat ook in personeelsbeleid mogelijkheden om uitstoot van broeikasgassen te verminderen worden toegepast; het nieuwe beleid is medio 2008 gereed: het betreft een nieuwe activiteit;
- **Klimaatneutrale huisvesting:** mogelijkheden voor energiebesparing in gebouwen van de provincie worden voortdurend toegepast; voor de nieuwe huisvesting worden in 2008 mogelijkheden voor klimaatneutraal bouwen (en het “cradle to cradle”-principe) onderzocht; het betreft deels lopende (energiebesparing) en deels nieuwe (klimaatneutraal bouwen) activiteiten.

Activiteitenlijn 2: Doorwerking klimaat in provinciaal beleid

- **Klimaattoets:** in interprovinciaal verband wordt een instrument ontwikkeld waarmee aandacht voor klimaat in provinciaal beleid kan worden verwerkt; dit instrument is eind 2008 gereed; het betreft een nieuwe activiteit;
- **Klimaat in de structuurvisie:** in de structuurvisie komt aandacht voor klimaatbestendige inrichting van Noord-Holland; deze visie is medio 2008 gereed; expliciete aandacht voor klimaat in de structuurvisie is nieuw;
- **Toepassing EU-Groenboek:** aanbevelingen uit het Groenboek worden toegepast in het Noord-Hollands beleid; dit is medio 2008 gereed; dit betreft een nieuwe activiteit.

Activiteitenlijn 3: Stimuleren van innovatie

- **Ronde tafelgesprekken:** met diverse betrokkenen uit de samenleving worden in de periode tot april 2008 gesprekken gevoerd als voeding voor nieuwe ideeën over klimaataanpak en de rol van de provincie daarin; deze ideeën vormen de basis voor toekomstige activiteiten en kunnen ook leiden tot participaties van de provincie in projecten van het bedrijfsleven; er zijn € 50.000 aan middelen beschikbaar, waarvan €20.000 in 2007; dit betreft een nieuwe activiteit;
- **Stimuleringsregeling klimaat:** er wordt een stimuleringsregeling ontwikkeld die innovatieve aanpakken op het gebied van klimaat bevordert; de regeling is in september 2008 klaar; er worden €500.000 aan middelen voor deze regeling ingezet voor de eerste tranche die in november 2008 is gepland; dit betreft een nieuwe activiteit;
- **Prijsvraag klimaat:** uitnodiging aan inwoners en bedrijven om innovatieve klimaataanpakken in aanmerking te laten komen voor een prijs; de jury moet in juni 2008 de eerste uitslag bekend maken; voor deze prijsvraag is € 60.000 beschikbaar, onder andere als steun voor realisatie van deze innovatieve aanpakken; dit betreft een nieuwe activiteit.

Activiteitenlijn 4: Stimuleren van derden

- **CO₂-servicepunt:** het servicepunt wordt gecontinueerd, waardoor de gemeenten en particulieren ook de komende jaren van deskundige adviezen om de uitstoot van CO₂ te verminderen, worden voorzien; hiervoor zijn €300.000 aan middelen beschikbaar; dit betreft continuering van een lopende activiteit;
- **Leren voor Duurzame Ontwikkeling:** dit programma wordt in 2008 gecontinueerd; via projecten worden particulieren en bedrijven gestimuleerd om na te denken over hun mogelijkheden om iets aan klimaat te doen; hiervoor zijn €105.000 aan middelen beschikbaar; dit betreft continuering van een lopende activiteit;
- **Klimaatgesprekken:** met andere overheden worden gesprekken gevoerd over hun mogelijkheden om klimaatneutraal te werken; afspraken worden vastgelegd; deze activiteit is medio 2008 afgerond; dit betreft een nieuwe activiteit, waarvoor €50.000 aan middelen beschikbaar zijn;
- **Klimaatvriendelijke melkveehouderij:** in een voorlichtingscampagne wordt de melkveehouderij in Laag Holland, als eerste bedrijfstak, aangespoord vermindering van uitstoot van broeikasgassen in hun bedrijfsaanpak op te nemen; dit project loopt af in november 2008; dit betreft een nieuwe activiteit, waarvoor €20.000 beschikbaar zijn in 2007.

Activiteitenlijn 5: Samenwerken

- **Adaptatieprogramma Ruimte en Klimaat:** de provincie neemt deel in dit programma van rijk, provincies, waterschappen en gemeenten en ontwikkelt daarin werkwijzen om de bescherming tegen klimaatveranderingen te vergroten; dit betreft een nieuwe activiteit;
- **NAP/Amsterdam WaterExpo:** met een groot publieksevenement wil Amsterdam, samen met vele partners, wijzen op water als bron van creativiteit en innovatie; hierbij wordt een relatie gelegd met klimaatverandering; dit betreft een nieuwe, onlangs gestarte activiteit.

3.2 Middelen

De middelen voor de ontwikkeling tot een klimaatneutrale provinciale organisatie worden gehaald uit de apparaatskosten. Extra uitgaven voor vermindering van de uitstoot en vastlegging van CO₂ moeten worden gecompenseerd door minder uitgaven voor energiegebruik.

Voor de overige activiteiten wordt geput uit de beschikbare €2 miljoen voor Klimaat, voortvloeiende uit de ombuiging van de Groene Investeringsimpuls en uit het budget van viermaal €2 miljoen in de periode 2008 – 2011, dat is opgenomen in het coalitieakkoord voor extra maatregelen op het gebied van Klimaat, Duurzame Energie en het Waddenfonds. Van dit laatste budget is een bedrag van ca. €0,6 miljoen per jaar beschikbaar voor klimaat. Enerzijds bestaat dit uit de middelen voor extra activiteiten voor klimaataanpak. Dit gaat jaarlijks om €200.000. Daarnaast wordt een deel van de uitvoeringsactiviteiten opgepakt in samenwerking met de ontwikkeling van Duurzame Energie. Dit betreft €405.000.

De resterende €1,4 miljoen is bestemd voor Duurzame Energie en komt derhalve ook ten goede aan het klimaat.

3.3 Rapportage

De provincie Noord-Holland wil rapporteren over vorderingen in het realiseren van de ambities. De provincie gaat daarvoor het volgende doen:

- Allereerst wordt de huidige situatie goed in kaart gebracht. Dat wordt gedaan door met een klimaatscan aan te geven wat de uitstoot van broeikasgassen is in Noord-Holland en wat de bijdragen daaraan zijn van de bedrijfstakken en economische sectoren. Met behulp van de klimaatatlas wordt in kaart gebracht wat de huidige bescherming is tegen gevolgen van klimaatverandering, mede in relatie tot toekomstscenario's.
- Parallel hieraan ontwikkelt de provincie een systeem voor monitoring, waarin de resultaten van de inspanningen van de provincie worden opgenomen. Ook maakt de provincie een overzicht, waarin haar activiteiten systematisch zijn opgenomen.
- GS rapporteren jaarlijks aan PS over de voortgang van de klimaataanpak.

Bijlage 1: Gevolgen van klimaatverandering voor Noord-Holland

(bewerkt uit: Naar een klimaatbestendig Nederland, samenvatting routeplanner, december 2006).

	Stijging gemiddelde temperatuur (zw)	Meer hittegolven, droogte in zomer (zw)	Toename intensiteit buien in zomer (w)	Toename neerslag in winter (w)	Toename windsnelheid bij storm (ff)	Stijging zeespiegel (zw)
Water			Meer wateroverlast in stedelijk gebied	Meer overstromen; meer overlast water	Versterkte kustafslag	Meer kustafslag; meer overstromen
Natuur	Veranderde biodiversiteit	Lagere stand grond- en oppervlaktewater		Hogere stand oppervlaktewater		
Landbouw	Langer groeiseizoen	Lagere stand grond- en oppervlaktewater verzilting		Hogere stand oppervlaktewater		
Energie	Minder gebruik aardgas, meer electriciteit	Meer koelwater beperking			Meer schade aan hoogspanningsleidingen	
Transport	Minder extreme winters; minder gevaar ijsgang	Afname vervoerscapaciteit watergangen	Toename hinder door hevige regenval	Afname vervoerscapaciteit watergangen	Toename schade door stormen	
Huisvesting en infrastructuur	Minder strooien met pekkel	Meer smeltend asfalt	Schade wateroverlast	Toename wateroverlast	Toename stormschade	
Gezondheid	Toename Lyme en allergieën	Afname luchtkwaliteit				
Recreatie	Toename recreatie; minder waterrecreatie	Afname zwemwaterkwaliteit			Toename afslag duinen en stranden	Toename afslag duinen en stranden

Bijlage 2: Uitstoot van broeikasgassen en verdeling over sectoren

(gegevens afkomstig van MNP en provincie Noord-Holland)

Nederland draagt ongeveer 1 % bij aan de mondiale productie van broeikasgassen. De totale uitstoot van alle broeikasgassen, omgerekend naar CO₂, was in Nederland in 2005 ongeveer 212 Megaton CO₂-equivalenten.

De verdeling van deze uitstoot over broeikasgassen was als volgt:

Broeikasgas	Nederland (x miljoen kg)	In CO ₂ - equivalenten (x Megaton)
CO ₂	176.600	176,6
N ₂ O	57	16,9
CH ₄	820	18,9
CFK's	0,76	2,0

De uitstoot van broeikasgassen in 2005 in Noord-Holland is ongeveer 35 Megaton CO₂-equivalenten (dit is exclusief de uitstoot van N₂O en CH₄ door de landbouw).

In Noord-Holland is de geschatte bijdrage van consumenten en de verschillende bedrijfstakken uit de economie als volgt:

Sector	Bijdrage Broeikasgas (in procenten)		
	CO ₂	N ₂ O	CH ₄
Energie	35		20
Verkeer en vervoer	16	14	
Consumenten	10		5
Afvalverwerking	3		45
Chemische industrie	3	28	
Overige industrie	22	33	15
Handel, diensten en overheid	6	4	
Natuur		11	10
Landbouw		?	?

Bijlage 3: Uitvoeringsprogramma 2007 – 2008 in één oogopslag

Het programma 2007/2008 is het eerste uitvoeringsprogramma van het Actieprogramma Klimaat.

Algemene programma-activiteiten

Naam activiteit	Start	Geplande afronding	Middelen	Dekking
Opzetten programmaorganisatie	Apr. 2007	Nov. 2007	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Communicatie	Sept. 2007	Doorlopend	€75.000 t/m 2011 (w.v. € 20.000 in '07)	Klimaat in Programma begroting
Meten huidige situatie met <ul style="list-style-type: none"> • Klimaatscan • Klimaatatlas	Okt. 2007	Maart 2008	€20.000 ('07) €20.000 ('07)	Klimaat in Programma begroting
Ontwikkelen provinciale monitoring en klimaatrapportage	Apr. 2007	Dec. 2007	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Beleidsanalyse: aangeven van handelingskader voor provincie	Nov. 2007	Feb. 2008	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat

Klimaatneutrale organisatie

Naam activiteit	Start	Geplande afronding	Middelen	Dekking
Provinciale wagenpark op duurzame brandstoffen (uitvoering 2008/2009)	Lopende activiteit	Gunning dec. 2007	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Beoordelen mate van duurzaam inkopen; voorstellen voor intensivering		Medio 2008	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Ontwikkelen plan voor verminderen woonwerkverkeer	Jan 2008	Medio 2008	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Klimaatneutrale nieuwbouw ("Cradle to Cradle")	Aug. 2007	2009	Personele inzet	Krediet nieuwbouw

Doorwerking klimaat in provinciaal beleid

Naam activiteit	Start	Geplande afronding	Middelen	Dekking
Ontwikkelen klimaattoets	Nov. 2007	Nov. 2008	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Integratie klimaat in Ruimtelijke Structuurvisie	Sept. 2007	2008	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Implementatie maatregelen uit Groenboek EU	Aug. 2007	2008	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat

Stimuleren van innovatie

Naam activiteit	Start	Geplande afronding	Middelen	Dekking
Organiseren ronde tafelgesprekken	Nov. 2007	Apr. 2008	€50.000 (w.v. €20.000 in 2007)	Klimaat in Programma begroting
Ontwikkelen stimuleringsregeling klimaat	Nov. 2007	Nov. 2008	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Openstellen stimuleringsregeling eerste tranche	Sept. 2008	Nov. 2008	€500.000	Klimaat in Programma begroting
Organiseren prijsvraag, eerste tranche	Jan 2008	Juni 2008	€60.000	Klimaat in programma begroting

Stimuleren van anderen

Naam activiteit	Start	Geplande afronding	Middelen	Dekking
Voortzetten CO ₂ -servicepunt	Okt. 2007	2010	€300.000	Duurzame Energie
Leren voor Duurzame Ontwikkeling	Apr. 2007	2008	€105.000	Duurzame Energie
Klimaatgesprekken met gemeentebesturen en waterschapsbesturen	Jan. 2008	Maart 2008	€50.000	Klimaat in programma begroting
Project Zien is geloven: klimaatvriendelijke melkveehouderij	Nov. 2007	Nov. 2008	€20.000 (geheel in 2007)	Klimaat in programma begroting

Samenwerken

Naam activiteit	Start	Geplande afronding	Middelen	Dekking
Deelnemen aan Adaptatieprogramma Ruimte en Klimaat	Apr. 2007	Doorlopend	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat
Deelnemen aan NAP/ Amsterdam water expo	Nov. 2007	Okt. 2010	Personele inzet	Reguliere kosten apparaat